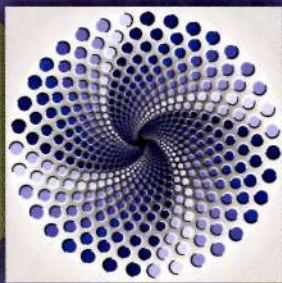

VILNIAUS
UNIVERSITETO
VADOVELIS

JULIJONAS JONAS KALADĖ
LEONAS VALKŪNAS

Matematinis modeliavimas ir sinergetikos pagrindai

VU
VILNIAUS
UNIVERSITETAS
VILNIAUS
UNIVERSITETO
VADOVELIS

Turinys

Ižanga	v
1 Matematinio modeliavimo pagrindinės sąvokos	1
1.1 Matematinio modeliavimo tikslai ir uždaviniai	1
1.2 Sistema ir jos aplinka	1
1.3 Grįžtamumas ir negrįžtamumas	2
1.4 Entropija, simetrija, evoliucija	3
1.5 Makroskopinio modelio lygčių bendrasis pavidalas	6
1.6 Fazinė erdvė	8
1.7 Rimties būsenos stabilumo samprata	8
1.8 Dvejinio samprata	11
1.9 Šakių (pitchfork) dvejinį pavyzdžiai	12
2 Rimties būsenos stabilumo teorija	15
2.1 Pagrindinės tiesinės stabilumo teorijos lygtys	15
2.2 Vienalytė sistema. Būdingoji lygtis	16
2.3 Autonominės sistemos tiesinio stabilumo teoremos (pagal Liapunovą)	17
2.4 Hurvico kriterijus	17
2.5 Nuokrypių jungtinės lygtys	19
2.6 Vieno laisvės laipsnio sistemos	20
2.7 Dviejų laisvės laipsnių sistemos	21
2.8 Dvejinio sąlygos dviejų laisvės laipsnių sistemoje	25
2.9 Liapunovo V funkcijos metodas	25
3 Dinaminių sistemų atraktoriai	29
3.1 Taškiniai atraktoriai	29
3.2 Autosvyravimai	29
3.3 Autosvyravimų pavyzdys	33
3.4 Dvejiniai	35
3.5 Sprendiniai arti dvejinio taško	36
3.6 Faziniai virsmai	38
3.7 Greitas ir lėtas kitimas. Adiabatinis artinys	39
4 Katastrofų teorijos samprata	43
4.1 Katastrofos samprata	43
4.2 Matematinų modelių lygčių pavidalas	43
4.3 Elementariosios katastrofos	45
5 Erdvinis nevienalytiškumas	47
5.1 Nevienalyčių darinių dinaminis aprašymas	47
5.2 Vieno laisvės laipsnio sistemos	48
5.3 Statinis nestabilumas	49
5.4 „Briuseliatorius“	52
5.5 Benaro (Bernard) efektas	57
5.6 Bėgantys frontai	61
5.7 Bėgantys impulsai	64
5.8 Nervinių impulsų sklidimas	65
5.9 Autobangos daugiamačėse terpėse	68

6	Kiti modeliai ir jų analizė	69
6.1	Tiesinis osciliatorius	69
6.2	Netiesinis osciliatorius	70
6.3	Lazerinis generavimas	71
6.4	Bistabilumas	73
6.4.1	Bistabilumas chemijoje	73
6.4.2	Trigeris	74
6.4.3	Optinis bistabilumas	76
6.5	Populiacijų dinamikos modeliai	77
6.5.1	Vienarūšės populiacijos modelis	77
6.5.2	Dviejų konkuruojančių rūšių modelis	78
6.5.3	Grobuonies ir aukos modelis	79
6.6	Belousovo ir Žabotinskio reakcija	81
6.7	Puslaidininkinio sluoksnio fotosužadavimo relaksacija	82
6.7.1	Šviesos vienalytės sugerties modelis	82
6.7.2	Šviesos nevienalytės sugerties modelis	84
6.8	Krūvio pernašos puslaidininkiniame sluoksnyje modelis	87
6.9	Nuokrypių amplitudžių lygčių apytikslio sprendimo būdai	92
7	Vyksmų dinaminėse sistemose tikimybinis aprašymas	95
7.1	Tikimybių teorijos elementai	95
7.2	Markovo vyksmai. Čepmeno ir Kolmogorovo lygtis	97
7.3	Pagrindinė kinetinė lygtis	98
7.4	Pavyzdys: vienarūšės populiacijos bei grobuonies ir aukos uždavinys	99
7.5	Pagrindinė kinetinė lygtis tolydaus kintamojo atveju	101
7.5.1	Fokerio ir Planko (Fokker-Planck) lygtis	101
7.5.2	Lanževano lygtis	102
7.6	Nuostovusis Fokerio ir Planko lygties sprendinys	104
7.7	Sistemos šuolio tarp stabilių būsenų tikimybė	106
7.8	Erdviškai nevienalyčių sistemų Fokerio ir Planko lygtis	109
7.9	Stochastinis rezonansas	110
8	Determuotasis chaosas	113
8.1	Logistiniai atvaizdžiai	113
8.2	Dinaminio chaoso plėtros scenarijai, fraktalės	116
8.3	Keistasis atraktorius	118
9	Uždaviniai	119
	Literatūra	121